

1995. – С. 41–44, 66–73, 80, 82–120, 163–169, 193, 197–200, 210–213; *Скоропадський П.* Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 рр. / гол. ред. Я. Пеленський. – К.; Філадельфія, 1995. – С. 197–200, 309, 364.

Літ.: *Никольский В. А., Пономарев П. П.* Отзыв о богословских трудах высокопреосвященного Антония, архиепископа Вольнского и Житомирского // ПС. – 1913. – № 10. – С. 48–85; *Рклицкий Н. П.* Краткое жизнеописание блаженнейшего Антония, митрополита Киевского и Галицкого. – Белград, 1935. – 46 с.; *Він же (Никон (Рклицкий), архиеп.)* Жизнеописание блаженнейшего Антония, митрополита Киевского и Галицкого : в 17 т. – Нью-Йорк, 1956–1969; *Він же.* Митрополит Антоний [Храповицкий] и его время, 1863–1936. – Кн. 1. – Н. Новгород, 2003. – 716 с.; Кн. 2. – Н. Новгород, 2004. – 741 с.; Кн. 3. – Н. Новгород, 2012. – 774 с.; *Ульяновський В. І.* Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Гетьманату Павла Скоропадського). – К., 1997. – С. 10–11, 29–30, 71–111, 116–125, 169–175, 188–191, 198, 209–211, 231–238, 247–256, 259–263, 275, 286–288, 296–313; *Андрусишин Б. І.* Церква в Українській Державі 1917–1920 рр. (доба Директорії УНР). – К., 1997. – С. 16–27; *Архипастыри Харьковской епархии. 1799–1999 / о. Владимир (Швец), С. М. Куделко, О. Г. Павлова.* – Х., 1999. – С. 70–75; *Э. П. Р.* Антоний (Храповицкий Алексей Павлович) // ПЭ. – Т. 2. – М., 2000. – С. 646–652; *Милякова Л. Б.* Арест петлюровской Директорией митрополита Киевского Антония (Храповицкого) и архиепископа Вольнского Евлогия (Георгиевского) в декабре 1918 г. // XV Ежегодная богословская конференция ПСТГУ : материалы. – Т. 1. – М., 2005. – С. 348–353; *Куницын Б.* Ректор трех академий : Митрополит Антоний (Храповицкий) : биограф. очерк // Гасырлар авазы = Эхо веков. – Казань, 2007. – № 1. – С. 217–224; *Ткачук М. Л.* Київська духовна академія в освітянському «автономізаційному» русі початку ХХ століття // КА. – 2007. – Вип. 4. – С. 149–165; *Вона ж.* Трансформационные процессы в духовной школе начала ХХ века : опыт Киевской духовной академии // Труды КДА. – № 14. – К., 2011. – С. 117–120; *Цуриков В., диак.* Научно-богословская конференция «Митрополит Антоний (Храповицкий) и его наследие в русской диаспоре» // ВЦИ. – 2007. – № 4 (8). – С. 282–286; *Степанов А.* Антоний (в миру Храповицкий Алексей Павлович) // Черная сотня. Историческая энциклопедия 1900–1917. – М., 2008. – С. 34–37; *Хижий М. Л.* Архиепископ Антоний (Храповицкий) и митрополит Андрей (Шептицкий) в личной переписке начала ХХ в. (о попытке православного и греко-католического диалога) // Вестник С.-Петербур. унта. – Сер. 6 : Философия. Культурология. Политология. Право. Международные отношения. – 2009. – № 1. – С. 52–60; *Стародуб А. В.* Резолюции митрополита Антония (Храповицкого) за 1918 год как источник по истории Русской Православной Церкви // ROCOR Studies : Вопросы истории Русской Зарубежной Церкви. – 09.07.2012. – Режим доступа: <http://www.rocorstudies.org/articles/2012/07/09/rezolyucii-mitropolita-antoniya-xrapovickogo-za-1918-god-kak-istochnik-po-istorii-russkoj-pravoslavnoj-cerkvi>. – Назва з екрана; *Засць О.* Бібліотека митрополита Київського

і Галицького Антонія (Храповицького) у фондах НБУВ : історія та сучасний стан // Наук. праці Нац. бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2014. – Вип. 40. – С. 383–399; *Metropolitan Antonii (Khrapovitskii) : Archpastor of the Russian Diaspora : Conference Proceedings / ed. by Vladimir Tsurikov.* – Jordanville, 2014. – 426 p.

М. Л. Ткачук

АНТОНІЙ (ШОКОТОВ Олексій Андрійович) [рос. Антоний (Шокотов Алексей Андреевич)] (10[21].01.1800–13[25].03.1871), архієпископ РПЦ, випускник, викладач та інспектор КДА – церк. діяч і педагог.

Нар. у слоб. Богородичній Ізюмського пов. Харків. губ. (нині – с. Богородичне Сло-в'янського р-ну Донец. обл.) у сім'ї диякона. Після закінчення Харків. колегіуму (1819) навчався у КДА (1819–23), де здобув ступ. магістра богослов'я і словесних наук (затверджений Комісією духовних уч-щ 17.09.1823). Був призначений (з 17.09.1823) професором математики і нім. мови Полтав. ДС, де поряд із викладацькою роботою виконував функції секретаря семінарського правління (03.10–04.11.1823) та економа (04.11.1823–20.01.1826).

22.01.1826 переведений до КДА на посаду бакалавра; з 06.04.1831 – екстраорд. професор філос. наук і член академ. Конференції. За спогадами М. І. Соколова, у 1829–31 читав у КДА також євр. мову.

Одружившись із Марією Михайлівною Кучеровською, донькою київ. протоієрея, 30.11.1829 рукопокладений єпископом Чигиринським Кирилом (Куницьким) у священника Києво-Подільської Царе-Костянтинівської церкви. Переживши втрату дружини, вирішив прийняти чернецтво (чин постригу звершено 07.04.1834). У сані ієромонаха у квітні 1834 переведений на посаду екстраорд. професора богослов. наук. Того ж року призначений в. о. інспектора (13.07.1834) та інспектором (30.08.1834) КДА. 27.08.1834 затверджений Комісією духовних уч-щ у званні члена Цензурного ком-ту при Конференції КДА. 14.06.1836 піднесений до сану архи-

мандрита (чин звершено митрополитом Київським і Галицьким Євгенієм (Болховітіним) у Свято-Успенському Соборі КПЛ).

З 23.07.1836 обіймав посаду ректора і професора богослов. наук Полтав. ДС. Відтоді ж входив до складу Полтав. духовної консисторії та її Цензурного ком-ту. У др. пол. 1839 за дорученням Конференції КДА розпочав роботу над підручником для духовних семінарій «Краткое обозрение книг Священного Писания», яка, однак, залишилася незавершеною.

23.06.1841 призначений ректором Псковської ДС і настоятелем Спасо-Єлеазарівського Великопустинського чол. монастиря (пobl. м. Пскова). Залишаючись на посаді ректора, з 24.01.1845 служив настоятелем Псково-Печерського Свято-Успенського чол. монастиря (нині – pobl. м. Печори Псковської обл. РФ). Очолюючи Псковську ДС, чимало сприяв реформуванню навч. процесу, покращанню матеріального забезпечення нужденних вихованців і вирішенню побутових проблем закладу (зокрема за часів ректорства А. у 1844–49 було зведено нові будівлі семінарії). За оцінкою сучасників, «при нем семинария Псковская как бы переродилась и стала в ряду первых заведений своего рода».

02.04.1850 у Казанському соборі С.-Петербурга хіротонісаний у сан єпископа Волзького (Вольського), вікарія Саратовської єпархії. 19.12.1850 призначений єпископом Староруським, вікарієм Новгородської єпархії. 27.08.1853 переведений на Оренбурзько-Уфимську каф-ру.

Специфіка очолюваних А. вікаріатств і єпархій, що охоплювали значні за обширом території, переважна частина населення яких належала до старообрядців або сповідувала язичницьку релігію, висувала на перший план місіонерську роботу, яка потребувала не лише глибоких знань, а й неабияких дипломатичних здібностей, вміння гнучко і делікатно підходити до вирішення складних повсякденних проблем. Усі ці

Антоній
(Шокотов)
Літографія
П. Ф. Бореля

риси А. виявив повною мірою, продемонструвавши справжній талант «врачевателя» розколу і місіонера-практика. Перекоаний у неефективності й шкідливості примусу та насилля у церк. боротьбі з розкольництвом і сектантством, у своїй діяльності А. спирався виключно на пастирське слово, проповідь і особистий моральний приклад ввіреного йому правосл. духовенства (про дотримання останнім норм добродісного життя дбав із особливою ревністю). Своїм завданням вважав не викриття і таврування, а замирення ворожнечі «методом положительным», спрямованим на те, аби спонукати «заблудших» до внутрішнього усвідомлення правоти Церкви і прагнення єднання з нею. Докладав зусиль для розгортання місіонерської діяльності на теренах Оренбурзько-Уфимської єпархії. Наприкінці свого перебування на Оренбурзькій каф-рі подав до Св. Синоду мотивоване клопотання (датоване 04.03.1858) про створення двох самостійних єпархій – Оренбурзької та Уфимської (позитивне рішення з цього питання затверджено синод. указом від 21.03.1859).

З 17.03.1858 і до кін. життя очолював Кишинівську єпархію у статусі єпископа Кишинівського і Хотинського (з 23.04.1861 – у сані архієпископа). З 30.04.1860 до 31.05.1861

перебував у С.-Петербурзі, де брав участь у засіданнях Св. Синоду.

Майже 13-річне керівництво А. Кишинівською єпархією залишило значний слід у церк., освіт. і культ. житті Бессарабії. За його ініціативою і розпорядженням було зведено або відремонтовано понад 300 храмів (переважно у сільс. місцевості); оновлено склад парафіяльних священників і запроваджено принцип виборності благочинних; у всіх церквах єпархії примножено кількість богослужбових книг мовами, відповідними до потреб місцевих парафіян; розпочато роботу церк. б-к; відкрито бл. 400 сільс. церковнопарафіяльних шкіл; засновано перший на молд. теренах жін. навч. заклад – Кишинівське жін. єпархіальне уч-ще (з 03.05.1864), а також перший у цьому регіоні ж-л – «Кишиневские епархиальные ведомости» (виходив з 01.07.1867; за життя А. був двомовним – із паралельним друком текстів рос. і молд. мовами). Значну увагу приділяв діяльності попечительських єпархіальних ком-тів, піднесенню добробуту й поліпшенню якості освіти і виховання духовних навч. закладів єпархії (особисто опікувався реформуванням Кишинівської ДС у 1860-х), підвищенню освіт. і культ. рівня парафіяльного духовенства.

Не поривав зв'язків із Alma mater: у вересні 1869, беручи участь в урочистостях з нагоди 50-річного ювілею КДА, як її почесний член і один із найповажніших вихованців та викладачів (портрет А. ще за його життя був розміщений у академ. Конгрегаційній залі) приніс у дар список чудодійної Гирбовецької ікони Божої Матері, а також виділив 1 тис. руб. на преміювання студентів і публікацію їхніх творів.

У пам'яті сучасників залишився талановитим проповідником (збірку його проповідей, до якої ввійшло 24 слова, 9 повчань і 4 промови, впорядкував колишній інспектор Псковської ДС О. Князев і видав у С.-Петербурзі в 1862; із запровадженням «Кишиневских епархиальных ведомостей» промо-

ви і проповіді А. систематично публікувалися в цьому виданні), мудрим і діяльним архіпастирем, шляхетною, гуманною і просвіченою людиною.

Мав численні церк. і держ. відзнаки, в т. ч. – ордени Св. Анни 3-го (29.04.1839), 2-го (12.04.1844) і 1-го (30.03.1852) ступ.; Св. Володимира 3-го (20.04.1848) і 2-го (26.08.1856) ступ.; Св. кн. Олександра Невського (31.03.1868). Був почесним членом багатьох церк. тов-в – зокрема Київ. Свято-Володимирського братства, Одес. братства Св. Трійці, Мінського правосл. Свято-Миколаївського братства, Полоцького церк. братства в ім'я Св. Миколая і преподобної Єфросинії Полоцької; дійсним членом Тов-ва відновлення правосл. християнства на Кавказі та Ком-ту зі збору пожертв на користь співвітчизників, що потерпають від голоду.

Помер від інсульту на 72-му році життя. Похований у Кишинівському кафедральному соборі Різдва Христового (біля півд. стіни перед олтарем).

Після смерті А. значну частину його особистого архіву (проповіді та промови, документи, нотатки, лекції, листування тощо) було передано до Церковно-археол. музею КДА. Нині зберігається у фондах ІР НБУВ.

Осн. тв.: Слова и речи высокопреосвященного Антония, архиепископа Кишиневского и Хотинского. – СПб., 1862. – VI, 226, 2 с.

Арх.: ІР НБУВ. – Ф. 160. – № 1300, 1308; Ф. 301 (КДА). – №№ 267 Л, 268 Л, 683 Л, 684 Л; ЦДІАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Т. 1. – Спр. 525, 684, 878, 1101; Оп. 3. – Спр. 49, 120.

Опубл. дж.: Пархомович А. М. Празднование в Кишиневе десятилетнего служения его высокопреосвященства Антония, архиепископа Кишиневского и Хотинского, в Кишиневской епархии // Кишиневские Ев. – 1868. – № 3. – Отд. неофиц. – С. 97–119; Юбилейное празднество // Пятидесятилетний юбилей Киевской духовной академии. – К., 1869. – С. 3–44; Списки начальников и наставников Киевской духовной академии за истекшее пятидесятилетие ее, 1819–1869 // Там само. – С. 385, 390; Паховский П. Ф. Некролог // Кишиневские Ев. – 1871. – № 6. – Отд. неофиц. – С. 174–181; Він же. Погребение высокопреосвященнейшего архиепископа Антония // Там само. – С. 181–198; Письма Митрополита Киевского Арсения Москвина к Архиепископу Кишиневскому Антонию Шокоту / публ. Л. С. Мацевича // ТКДА. – 1891. –

№ 1. – С. 165–170; Из бумаг высокопреосвященного Антония, бывшего архиепископа Кишиневского и Хотинского // Кишиневские Ев. – 1898. – № 4. – Отд. неофиц. – С. 97–109; № 5. – Отд. неофиц. – С. 133–139; Воспоминания и автобиография одесского протоиерея Николая Ивановича Соколова // КС. – 1906. – № 10. – С. 175; Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. – Отд. III (1796–1869 гг.). – Т. 5 (1823–1869 гг.) / с предисл., введ. и прим. проф. прот. Ф. И. Титова. – К., 1915. – С. 3, 53, 85, 100–102, 104–105, 124, 166, 250, 271, 276, 285–286, 331–332, 336.

Літ.: Псково-Печерский монастырь. – СПб., 1860. – С. 75; Пархомович А. М. Очерк пастырской деятельности высокопреосвященного Антония в Кишиневской епархии с 1858 по 1871 год // Кишиневские Ев. – 1871. – № 8. – Отд. неофиц. – С. 254–264; № 9. – Отд. неофиц. – С. 301–316; Він же. Высокопреосвященный Антоний, архиепископ Кишиневский и Хотинский (17 марта 1858 – 13 марта 1871) // Там само. – 1911. – № 3. – Отд. неофиц. – С. 93–104; № 7. – Отд. неофиц. – С. 236–243; № 12. – Отд. неофиц. – С. 506–522; № 15–16. – Отд. неофиц. – С. 609–633; № 18. – Отд. неофиц. – С. 723–734; № 19. – Отд. неофиц. – С. 759–774; Він же. Киевская духовная академия для Кишиневской епархии с ее учебными заведениями (1813–1913). Историко-археологическая справка к 300-летию Академии (15.10.1615–1915) // Там само. – 1914. – № 8. – Отд. неофиц. – С. 364; Здравомыслов К. Я. Иерархи Новгородской епархии от древнейших времен до настоящего времени. – Новгород, 1897. – С. 200–201; Антоний, архиепископ Кишиневский и Хотинский // РБС. – Т. : Алексинский – Бестужев-Рюмин. – СПб., 1900. – С. 227; Чернавский Н. Оренбургская епархия в прошлом ее и настоящем. – Вып. 1. – Оренбург, 1900. – С. 210–245, 333–334; Вып. 2. – Оренбург, 1901–1902. – С. 662–778; Херувимов К. П. Краткая историческая записка о деятельности уфимских архипастырей. – Уфа, 1900. – С. 1–45; Материалы для истории Православной Церкви в царствование императора Николая I / под ред. Н. Ф. Дубровина. – Кн. 1. – СПб., 1902. – С. 334–335; Т[одор]ский П. П. Кишиневская епархия. 1. Исторический очерк // ПБЭ. – СПб., 1909. – Т. X. – Стлб. 528; Лебедев М. К истории Псковской духовной семинарии // Псковские Ев. – 1909. – № 9. – Ч. неофиц. – С. 168; Пархомович И. М. Духовно-учебные заведения Кишиневской епархии : Краткий очерк к столетию ее. 1813–1913. – Кишинев, 1913. – С. 41–55, 184–185; Воробьев М., свящ. Антоний (Шокотов Алексей Андреевич) // ПЭ. – Т. 2. – М., 2000. – С. 653; Тарнакин В., Соловьева Т. Бессарабские истории : историко-краеведческие журналистские расследования. – Кишинев, 2011. – С. 16, 22.

М. Л. Ткачук

АНТОНІН (ГРАНОВСЬКИЙ) Олександр Андрійович [рос. Антонин (Грановский) Александр Андреевич] (21.11 [03.12].1865–14.01.1927), випускник КДА, єпископ РПЦ – церк. діяч, богослов, пере-

Антонін
(Грановський)

кладач, один із лідерів обновленського руху в РПЦ у 1920-х.

За даними метричного свідоцтва, нар. у с. Хорошки Кобеляцького пов. Полтав. губ. (нині – Лубенського р-ну Полтав. обл.) * у сім'ї псаломщика. Після закінчення Полтав. ДУ (1876–81) та ДС (1881–87) навчався у КДА (1887–91), де прийняв чернечий постриг (22.02.1890) і був висвячений на ієродиякона (25.02.1890) та ієромонаха (17.06.1891). Виявляючи зацікавленість до самостійних наук, студій, у студентські роки підготував дослідження з історії Києво-Подільської Свято-Успенської церкви, опубліковане у 1891 і відзначене Євгеніє-Рум'янцевською премією. Закінчив КДА зі ступ. канд. богослов'я, отримавши право на здобуття ступ. магістра на підставі захисту друкованої дис. без додаткових іспитів (рішення академ. Ради від 13.06.1891 затверджено митрополитом Київським і Галицьким Платоном (Городецьким) 29.06.1891). Канд. твір А. «Книга пророка Варуха: ее оригинальный текст и переводы» (неповний варіант рукопису зберігається в ІР НБУВ) склав основу магістерської дис., опублікованої у вигляді монографії «Книга пророка Варуха: Репродукция»

* За відомостями, поданими у власноручно заповненій А. анкеті від 17.08.1910 (див.: ІР НБУВ. – Ф. 175. – № 1381. – Арк. 1), нар. у с. Миколаївка Кременчуцького пов. Полтав. губ. (нині – с. Фрунзівка Глобинського р-ну Полтав. обл.).